

DENİZ HÂKİMİYET TEORİSİ KAPSAMINDA 1783 RUSYA’NIN KIRIM’I İLHAKI, KIRIM TATARLARININ ANADOLU’YA GÖÇLERİ VE YENİ BİR TOPLUM İNŞASI

1783 RUSSIA’S ANNEXATION OF THE CRIME, UNDER THE THEORY OF SEA DOMINATION, THE MIGRATION OF THE CRITANIAN TATARS TO ANATOLIA AND THE BUILDING OF A NEW SOCIETY

Ahmet Fethi GÜN¹

Öz

Kırım, geçmişten günümüze kadar Rusya’nın sıcak denizlere inme ve Karadeniz’de ticaret yollarını kontrol etme hedeflerini gerçekleştirme noktasında gerek jeopolitik gerekse jeo-stratejik açıdan önemli bir konumda bulunması hasebiyle Rusya’ya karşı Osmanlı Devleti’ni siyasi ve askeri açıdan oldukça zor bir duruma sokan stratejik bir bölgede bulunmaktadır. Bu bağlamda bu makalede ilk olarak Kırım’ın jeopolitik olarak önemi üzerinde durulacak, tarihsel bağlamda Rusya’nın 1783’te Kırım’ı ilhakının jeopolitik teoriler üzerinden Deniz Hâkimiyet Teorisi kapsamında incelenecektir. İkinci olarak ilhak sonrasında Kırım Tatarlarının uğradığı otorite boşluğu, Rusya tarafından bir takım kolonizasyon uygulamaları ile nasıl doldurulmaya çalışıldığı incelenecektir. Sonrasında Kırım Tatarlarının Anadolu’ya göçleri ve Anadolu’da yeni bir toplum inşasının oluşum süreci ele alınacaktır. Üçüncü olarak Kırım Tatarlarının yerleştikleri bölgelerde milli kimliklerini ve kültürel özelliklerini koruma çabası olarak anayurtlarındaki adet, gelenek ve göreneklerini canlı tutma adına yaptıkları faaliyetlerden Tepreş örneği incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kırım’ın İlhakı, Kırım Tatarları, Göç, Jeopolitik, Tepreş

Abstract

Crimea has put the Ottoman Empire in a very difficult situation politically and militarily against Russia, due to its geopolitical and geo-strategic position in realizing Russia’s goals of reaching the warm seas and controlling the trade routes in the Black Sea from the past to present. It is located in a strategic area. In this context, this article will first focus on the geopolitical importance of Crimea, and in the historical context, Russia’s annexation of Crimea in 1783 will be examined within the scope of Maritime Domination Theory through geopolitical theories. Secondly, it will be examined how Russia tried to fill the authority vacuum suffered by the colonization practices. Afterwards, the migration of the Crimean Tatars to Anatolia and the formation of a new society in the Crimean Tatars in order to preserve their national identity and cultural characteristics in the regions where they settled, in order to keep their customs, traditions and customs alive in their homeland will be examined.

Keywords: Annexation of Crimea, Crimean Tatars, Migration, Geopolitics, Tepreş

¹ Arş. Gör., Yalova Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, afethi.gun@yalova.edu.tr, ORCID: [0000-0002-1026-3408](https://orcid.org/0000-0002-1026-3408)

Giriş

Coğrafya, bir devletin yalnızca sahip olduğu sınırları değil aynı zamanda bulunduğu konumun durumu onun bölgesel ve küresel ölçekteki güvenlik vasıtalarını da etkileyen politik bir kara parçası olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla bir devletin kara ve denizlerle olan sınırları arasındaki irtibatın görece farklı oluşu, söz konusu devletin karakterine, milli çıkarlarına, ekonomik ve siyasi nabzına yön veren faktörleri doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda jeopolitik, mekana siyasi bir nitelik atfetmekte ve ona başka devletlerin nazarında cazibeli olmasını sağlayan bir takım özellikler yüklemektedir. Kısaca; devletlerin kaderleri, sahip oldukları kara parçasında gizlenmiştir diyebiliriz.

Geçmişten günümüze kadar devam eden Osmanlı-Rus ilişkilerinin başlangıç noktası 15.yüzyıla kadar dayanmaktadır. Bu süreçte Osmanlı ile Rusya arasındaki ilk diplomatik ilişkiler sosyal, ekonomik, siyasi olmak üzere birçok konuda her iki devletin kendi çıkarlarına en uygun olacak şekilde adımlar atmasıyla şekillenmiştir. Osmanlı Devleti'nin gücünün zirve olduğu dönemlerde gerek Rusya gerekse diğer devletler ile yapmış olduğu diplomatik girişimler devletin mevcut siyasi kudretini olumsuz yönde etkilememiştir. Ancak 17.yüzyılın sonlarına doğru devletin siyasi mekanizmasındaki çözümler, beraberinde bir dizi yenilgilerin ve kayıpların oluşmasına zemin hazırlayacak nitelikte olmuştur. Bu süreçte Osmanlı Devleti'nin hayatına yön veren en önemli olaylardan biri de 2. Viyana Kuşatması olmuştur. 2. Viyana Kuşatmasının başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından Osmanlı Devleti Avrupa'da birçok devletle savaşmak zorunda kalmıştır. Bunlardan birisi de Rusya'dır.

18.yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti'nin savaşlarda kaybettiği topraklardan merkezi bölgelere doğru gerçekleştirilen kitlesel göç hareketleri açısından oldukça önem arz eden bir dönemdir. Göç hareketleri son iki asırda hem Osmanlı Devleti'ni hem de Türkiye Cumhuriyeti'ni sosyal, siyasal ve ekonomik açıdan oldukça zor bir duruma sürüklemiştir(Saydam 1997, 9) Aynı zamanda bu kitlesel göç hareketleri Anadolu'da kültürel bir çeşitliliğin de oluşmasına sebep olmuştur. Bu çerçevede çalışmamızın amacı, bilinen 1783 Rusya'nın Kırım'ı İlhakı'nı sebepleri ve sonuçları bağlamında anlatmak değildir. Kırım'ın coğrafi ve jeopolitik konumunun, onu Rusya karşısında daha cazibeli ve çekici bir niteliğe büründürdüğünü ve Rusya'nın gerek bölgesel gerekse küresel ölçekte hedeflerini gerçekleştirme noktasında hayati öneme sahip bir üs konumunda olmasını sağlayacak temel dinamiklerin neler olduğunu açıklamaktır. Bu bağlamda 1783 Kırım'ın İlhakı, jeopolitik teoriler üzerinden Deniz Hakimiyet Teorisi bağlamında incelenecek ve devamında ilhak sonrasında Kırım'da oluşan otorite boşluğunun Rusya tarafından nasıl doldurulduğu ve Kırım Tatarlarına yönelik uygulanan Rus kolonizasyonundan bahsedilecektir. Devamında Kırım'da Rus hakimiyeti altında tutunamayan Kırım Tatarlarının Anadolu'ya göçleri ele alınacak ve bu süreçte Anadolu'da yeni bir toplumun inşasının oluşum süreci incelenecektir. Bu çalışma olayların hem tarihsel bağlamdaki süreçlerinin incelenmesi hem de uluslararası ilişkiler bağlamında ele alınması açısından multidisipliner bir nitelik taşımaktadır.

Jeopolitiğin Tanımı ve Deniz Hâkimiyet Teorisi'nin Kavramsal Retoriği

Jeopolitik kavramının üzerinde net bir tanımlama yapmak oldukça zordur. Terim, kendi tarihsel ve söylemsel açıdan kullanım şekillerine göre anlaşılabilir. Görece bir tanım yapmak gerekirse, jeopolitik; coğrafyaya siyasi bir nitelik atfeden, mekanı fırsatlar ve riskler açısından politik bir kara parçası olarak tasavvur eden siyasi bir terimdir (Agnew 2003, 65). 19.yüzyılın sonları ve 20.yüzyılın ilk yarısında bir bilim dalı olarak teşekkül eden jeopolitik terimini ilk defa 1899 yılında İsveçli siyaset bilimci Rudolf Kjellen kullanmıştır. Genel anlamda bir devlet teorisi olarak, coğrafya ve siyaset arasındaki ilişkiyi anlamlandırmak için kullanılmıştır (Cohen 2015; Signitzer ve Coombs 1992, 33). Alexandros Stogiannos'a göre jeopolitik, mekânsal ve coğrafi bir perspektiften politika üretmenin en kısa yolu olarak ifade edilmektedir. Politika üretmenin bir yolu olarak coğrafya dikkate alındığında, jeopolitiği küresel veya bölgesel olaylardan kaçınmak için siyasette danışmanlık rolüne hizmet etmeyi, bir nevi karar alıcı bir mekanizma konumunda olmayı amaçlayan uygulamalı politik coğrafya olarak tanımlanmaktadır.

Jeopolitik, söylemleri ve temsilleri gerçek olarak görme eğilimindedir. Uluslararası ilişkiler kuramlarından biri olan realizm ve neo-realizm akımlarından fazlasıyla etkilenmiştir. Bu nedenle çoğu zaman söylemler, imlemeler ve imgeler ile oluşturulan hayali coğrafyalar, gerçeğin kendisi olarak inşa edilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla gerçek söylemi oluşturmamış, aksine söylemden gerçeğe doğru bir yol izlenmeye çalışılmıştır. Bu gerçeklik algısı da eleştirel jeopolitikte gözden düşmüştür (Tuathail 1996, 12). Bahsedilen hayali coğrafyalar, devletlerin küresel rekabette bir üstünlük yarışı içerisinde olacakları bir platform inşa etmeleri ile ilgilidir. Örneğin, "Ortadoğu, Üçüncü Dünya Ülkeleri, Demir Perde, Şer Eksen" gibi imgesel söylemlerin gerçekten var olduğu algısı yaratılmıştır ve buna göre bir politika oluşturulmuştur. Jeopolitiğin fikir adamları olan Halford Mackinder, Karl Haushofer, Nicholas Spykman gibi askeri zihniyetli akademisyenler, jeopolitiği tamamen uluslararası ilişkilerin, okyanusların, kıtaların, doğal kaynakların, askeri organizasyonun, siyasi sistemlerin ve algılanan bölgesel tehditler ve fırsatların mekânsal düzeniyle nasıl ilişkili olduğuyula ilgilenmektedirler (Derman 2011, 26). Buraya kadar jeopolitiğin kavramsal bir tanımını yaptıktan sonra Deniz Hakimiyet Teorisi'nden de kısaca bahsetmek yerinde olacaktır.

Dünya tarihine baktığımız zaman, denizlerde üstünlük kurma yarışı geçmişten günümüze kadar devam etmiştir. Deniz ve kara mücadeleleri sonucunda Grek antik dünyası ortaya çıkmış, Atinalılar Persler karşısında denizlerde savaşarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bir kara gücü niteliğinde olan Roma Devleti, gerek deniz gücüne gerekse ticari güce sahip olan Kartaca'yı mağlup ederek bir imparatorluk kurmuştur (Derman 2011, 26). Modelski'ye göre deniz gücü, denizin kullanımı ve kontrolü anlamına gelir. Yani deniz gücü denizde işlevin tatbik edilmesi olarak ifade edilir. Dolayısıyla donanma gücü kullanılarak mevcut siyasal sistemde önemli bir aktör haline gelinebilir. Bu noktada bir devletin güçlü bir donanmaya sahip olması demek, denizlerde faaliyet gösteren, işlevsel olarak çok yönlü bir niteliği olan büyük ölçekli askeri kuvvet teşkilatlarına sahip

olması demektir. Dolayısıyla deniz hakimiyeti modern küresel siyasi sistemin temel bileşenlerinden birini oluşturmaktadır (Modelska ve Thompson 1988, 35).

Deniz Hakimiyet Teorisi'nin öncü ismi olan Alfred Thayer Mahan'ın (1840-1914) deniz gücü ile ilgili yazdığı belli başlı eserleri, *The Influence Of Sea Power Upon History (1660-1783)*, *The Interest of America In Sea Power- Present and Future*, *The Influence of Sea Power Upon The French Revolution and Empire 1793-1812*, *The Problem of Asia and It's Effect Upon International Policies*'te jeopolitiğin temel dinamiklerini ortaya koyarak jeopolitiği sağlam temeller üzerine inşa etmiştir. Onun jeopolitik tasavvurunun ilham kaynağı, tamamen milliyetçi duygularından ileri gelerek ülkesi olan ABD'yi üstün görme isteği olmuştur. Ona göre ABD güç dengesini gözetererek hegemon bir devlet olması için donanmasının küresel çapta bir etkiye sahip olması gerekmektedir. Bu bağlamda da stratejik olarak önemli bir konumda yer alan deniz üslerinin ve ikmal noktalarının kontrolünün sağlanması gerekmektedir (Defay 2005, 13). Mahan, *Tarihin Akışı Üzerine Deniz Gücünün Etkisi* adlı eserinde, denizlerde hüküm sahibi olmak isteyen devletlerin bir takım özelliklere sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır. Ulusların deniz gücünü etkileyen başlıca koşulları şu şekilde sıralamaktadır. Coğrafi konum, bununla bağlantılı olarak, doğal ürünler ve iklim dahil olmak üzere fiziksel konformasyon bölgenin genişliği, nüfus sayısı, insanların karakteri ve hükümetin karakteri şeklinde ifade etmektedir (Mahan 1889, 93).

Mahan'ın teorisi İngiltere, Almanya, Fransa, Japonya gibi ülkelerin devlet politikalarını etkilediği gibi Rusya'nın da milli denizcilik siyasetini bu kapsamda şekillendirmesini sağlamıştır. "*Denizlere hakim olan dünyaya hakim olur.*" sözü, dünya siyasetinde deniz hakimiyetinin oldukça önemli olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Çünkü denizlerde faaliyet göstermek karalara nazaran daha kolay ve daha az maliyetli olmuştur. Deniz seyrüsefer istikametinin serbestçe kullanılması demek güçlü bir milli ekonomi politikasının oluşması anlamına gelmektedir. Zira ekonomi için esas teşkil eden mal değişimi yani ticaret, genellikle deniz yolu aracılığıyla yapılmakta idi. Uluslararası ilişkilerde önemli bir konu olan sömürgecilik faaliyetleri ekonomik gelişimin ana unsurlarından birini oluşturmaktadır. Dolayısıyla deniz ticaretinin kontrol noktalarını elinde bulundurmak sömürgelerin güvenliğini tehdit eden unsurların ortadan kaldırılması noktasında oldukça büyük önem arz etmektedir. Sömürgeler ile sömürgeci devletler açısından ham madde/ mamül madde ithalat ve ihracatının deniz yolu ile yapılması deniz hakimiyetinin ekonomik boyutunu oluşturmaktadır (Tezkan 2007, 123).

Kırım'ın Jeopolitik Açından Önemi ve Deniz Hakimiyet Teorisi Kapsamında Rusya'nın 1783 Kırım'ı İlhakı

Devleti canlı bir organizma ile ilişkilendiren Ratzel'in düşünce yapısının temelini büyük oranda Darwin'in "*Türlerin Kökeni*" adlı eseri oluşturmaktadır. Buna göre coğrafi mekan ile devlet arasındaki ilişkiyi inceleyen Ratzel, nasıl ki ekosistem üzerinde var olan tüm canlı varlıkların

hayatlarını devam ettirebilmeleri için doğal bir ortama gereksinimleri varsa, aynı şekilde devletlerin beslenmesi ve yayılıp genişlemesinin ancak yeni alanların ilhakı ile mümkün olacağını iddia etmektedir (Flint 2014, 156).

“Peki, devletlerin gücünü yeni coğrafi mekanlar üzerinde kuracakları hakimiyet belirliyor ise, devletlere küresel rekabette üstünlük sağlayacak bölgeler nereler olabilir? Bu bölgelerde hakimiyet en üst düzeyde nasıl sağlanır?” Ayrıca söz konusu bölgelerde kurulan bu hakimiyet nasıl muhafaza edilir? (Davutoğlu 2001, 77). Görüldüğü üzere bütün bu soru işaretleri kara, deniz ve hava jeopolitiğinin bölgesel ve küresel ölçekte devletlerin siyasi politikalarını doğrudan etkileyen bir faktör olarak gelişmesini sağlamıştır.

Devletin varlığını devam ettirmesinin tek yolunun yeni sahaların ilhakının varlığına bağlı olduğu 18.yüzyıldan itibaren neredeyse bütün küresel güçler nüfuz alanını genişletmek için bölgesel veya küresel güç merkezleri üzerinden dünya hâkimiyetine giden yolu aramışlardır. 18.yüzyılda Rusya'da bu güç mücadelesinde etkin rol oynamak için dış politikasını yayılcı bir siyaset anlayışı üzerinden oluşturarak ülkenin güvenliği ve ekonomik gelişimi için kilit nokta sayılan hedef bölgelere yönelmiştir. Rusya'da hangi idare veya rejim iktidarda olursa olsun bu bölgelere yönelik izlenen politika değişmemiş, sadece dönemin koşullarına uygun olarak yeniden şekillendirilmiştir (Kanbolat 2001, 65). Rusya için bu hedef bölgeleri oluşturan en önemli coğrafi bölge Karadeniz'dir. Peki, genelde Karadeniz bölgesi özelde ise Kırım'ı Rusya'nın nazarında önemli ve vazgeçilmesini mümkün kılmayan etken neydi? Şüphesiz gerek ekonomik gerekse siyasi sebeplerden dolayı Karadeniz'e hâkim olmak ve dolayısıyla Kırım'ı kontrol etmek Rusya için hayati bir önem arz etmekte idi (Vernadsky 1944, 89). Sovyet tarihçilerin aktardığına göre, bunda elbette ki ekonomik kaygıların ağır bastığı ifade edilmektedir. Onlar Karadeniz'de sıcak sulara açılan bir limanın bulunması, Rusya'nın Avrupa ile sağlayacağı dış ticaret imkânlarının oluşması açısından son derece önemli olduğunu ifade etmektedirler. Aynı zamanda Tatarların bölgede kontrol altında tutulması, Güney Ukrayna'daki zengin ziraat kaynaklarına ulaşma noktasında da oldukça büyük önem arz etmektedir (Aslan 2014, 24).

1783 Rusya'nın Kırım'ı işgali, 18.yüzyılda Osmanlı Devleti'nin en önemli toprak kayıplarından biri olmuştur. Gerek Kırım'ın jeopolitik konumu gerekse Karadeniz'e kıyısı olan bir bölge olması hasebiyle Rusya'nın tarihi politikası olan sıcak denizlere inme politikası için kullanabileceği en etkili üslerden biri olmuştur. Karadeniz'e hâkim olabilmek için ise öncelikle Osmanlı Devleti ile olan diplomatik ilişkilerini de sağlam bir zemine oturtması gerekmektedir. Zira Rusya'nın tüm bağlantıları Boğazlar yolu ile gerçekleşmektedir. Bu bağlamda İstanbul, Marmara ve Çanakkale Boğazları, Karadeniz ile sıcak denizleri birbirine bağlayan önemli bir geçiş yolu niteliğindedir. Dolayısıyla Rusya'nın Akdeniz'deki askeri varlığının devamı Boğazlara bağlıdır. Bu noktada Rusya'nın bu hedefleri gerçekleştirmesi için de Karadeniz'de önemli bir üs konumunda olan bir hayat sahasına ihtiyacı vardır. Bu coğrafi bölge Kırım'dır.

15.yüzyıldan 20.yüzyılın sonuna kadar olan tüm aşamalarda Rusya, kıtanın doğal sınırları boyunca sarmal bir şekilde genişlemeye devam etti. Dünyanın yaşayan, atan ve büyüyen kalbi ve çoğunlukla toprak temelli bir sisteme dayalı olan Rus devlet mekanizması, bundan sonra denizlerde hâkimiyet sahalarını kontrol edebilmesi için öncelikle tam teşekküllü bir donanmaya sahip olması ve deniz gücüne yönelik politikalar üretmesi gerekmektedir (Dugin 2015, 99). Deniz hâkimiyetinin ilk ve önemli bir koşulu olan coğrafi konum itibarıyla Rusya, kuzeyden buzlarla kaplı denizler, güneyde ise Osmanlı hâkimiyetinde olan Karadeniz arasında kalmış ve dolayısıyla sıcak denizlere çıkışı olan hiçbir nokta ile bağlantısı olmayan bir bölgededir. Dolayısıyla ilk etapta Mahan'ın belirttiği ilk koşul olan coğrafi konumun uygunluğu şartı ile uyuşmamaktadır. Ancak zaman içinde bu durum Rusya'nın bir takım girişimleri ile tersi bir duruma evrilecektir. Kuzey kısmında kalan denizler yılın büyük bir kısmında buzlarla kaplı olması, güneyde sadece Karadeniz'in sıcak denizlere çıkışı olması ve bu bölgenin de Osmanlı Devleti'nin kontrolü altında bulunması, Rusya'nın deniz gücüne ve dolayısıyla deniz ticaretine yönelik politikalar üretmemesine sebep olmuştur. Kısacası 18.yüzyıla gelinceye kadar Rusya'nın Karadeniz kıyılarında denizlerle irtibatını sağlayacak birkaç liman dışında deniz ticareti için kullanabileceği kayda değer bir limanı yoktu. Ancak Rusya için bu durumu tersine çevirecek gelişmelere imza atan siyasi bir lider olan Çar I. Petro tahta geçtikten sonra, ticaret ve deniz gücü için ilk şartın güçlü bir donanma ve büyük limanlara sahip olunması ve sıcak denizlere inmek gerektiğini vurgulayan ilk kişi olmuştur. Zira Çar I. Petro devletinin büyüüp gelişmesi, dünya hakimiyetinin karalara olduğu gibi denizlere de hakim olmaya bağlı olduğunu, sıcak denizlere açılmanın ve deniz ticaretini geliştirmenin son derece önemli olduğunu ifade etmiştir (Keleş 2009, 56). Bu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için öncelikle Karadeniz ve boğazlar üzerinde mutlak söz sahibi olan Osmanlı Devleti'nin yıkılması ve onun kontrol ettiği coğrafi bölgelere hakim olunması gerektiğini iddia etmiştir. Dolayısıyla Çar I. Petro'dan sonra gelen bütün halefler aynı siyasi amacı benimseyerek Rusya'nın ihracatını geliştirmek ve coğrafi olarak ihtiyaç duyduğu denizlerde önemli bir güç olarak varlığını sürdürebilmesi için Karadeniz'e ve dolayısıyla boğazlar yoluyla sıcak denizlere inme politikasını ve bu surette Osmanlı Devleti'ne son verilmesi gerektiğini savunmuşlardır (BOA 1893, 9).

Mahan'ın "*denizlere hâkim olan, dünyaya hakim olur.*" şeklinde ifade ettiği sözünün bir başka versiyonunu dönemin Prusya hükümdarı II. Friedrich Wilhelm'in, "*Ticarete hakim, hükümdar-ı cihandır. Ticaret-i Bahriye ise kesb-i ehemmiyet etmek isteyen her milletin şerait-i esasiye-i hayatiyesindedir.*" şeklindeki görüşü, Rusya'nın büyüüp gelişmesi ve dünya hâkimiyetini elde etmesi için muhakkak deniz yollarına sahip olması gerektiğini vurgulamıştır.

Deniz ticareti, ithalat ve ihracat hacminin geniş olduğu ancak az maliyetli bir alışveriş yöntemi olduğu için ülke ekonomisine katkısı da oldukça büyüktür. Yabancı devletler ile önemli oranda ticari ilişkilerde bulunan bir ülkenin deniz seyrüsefer yollarına ve boğazlara hâkim olması ve sınırlarında son bulan yolların uzunluğu o ülkenin sanayisinin ve doğal gelişiminin temelini oluşturmaktadır.

Dolayısıyla bu bağlamda Kırım, geçmişten beri Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı "sıcak denizlere inme" politikasının ilk aşamasını oluşturan stratejik bir konumdur. Zira Osmanlı-Rusya arasında meydana gelen gerginliklerin ana damarı Rusya'nın izlediği bu ideolojiden kaynaklanmakta idi. Çünkü Kırım Rusya için Akdeniz ve ötesine hâkimiyetin ilk basamağını oluşturmaktaydı. Bu noktada özellikle Sivastopol limanı dikkat çekmektedir. Sivastopol limanı, Rusların Karadeniz hattı üzerinden Akdeniz sularını ve ötesini kontrol etme arzusunun sembolü olarak görülmekteydi. Dolayısıyla gerek Kırım gerekse Kafkasya'nın jeopolitik konumu, bölgede hüküm sürmek isteyen kuvvetlerin karşı karşıya gelmelerinde göz ardı edilmeyecek derecede önemlidir. Geniş Kıpçak stepleri ile Slav memleketlerinin Karadeniz yoluyla Akdeniz havzasına açılmasının tek yolu Kırım'ın elde tutulmasına bağlıdır. Dolayısıyla böyle bir amaç için Kırım, tek üs niteliğindedir (Türkdoğan Uysal 2014, 187). I.Petro, Rusya'nın doğu siyaseti ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir.

"Mümkün olduğu kadar İstanbul'a ve Hindistan'a yaklaşmak, buralara hükmeden dünyanın hâkimi olur. Bu nedenle kah Türklere, kah İran'a karşı sürekli savaşlar yapmak, Karadeniz'de deniz inşaat tezgahları yapmak, bu denizle Baltık Denizi'ni ele geçirmek, İran üzerinden Basra Körfezi'ne kadar nüfuz etmek, mümkünse Suriye üzerinden doğunun eski ticaretini yeniden tesis etmek ve Hindistan'a kadar ilerlemek."

Görüldüğü üzere Mahan'ın Deniz Hâkimiyet Teorisi Rusya üzerinde de oldukça etkili olmuş ve Rusya'nın bu bağlamda politikalar üretmesine zemin hazırlamıştır. Zaten büyük bir kara parçasına hâkim olan bir devletin, denizlere de hâkim olmaması düşünülemezdi. Mackinder Kara Hâkimiyet Teorisi'nde dünya üzerinde var olan devletleri kara ve deniz olarak kategorize ederek hâkim oldukları güç merkezleri üzerinden politikalar üretmesini sağlamıştır. Bu bağlamda Doğu Avrupa'ya hükmeden bir kara devleti olarak Rusya, zamanla diğer bölgeleri de kontrol altına alarak hem insan kaynağı açısından hem de ekonomik açıdan zenginleşeceğini, kalp sahasını genişlettikçe deniz gücünü de arttıracığını, dolayısıyla denizlere de hâkim olacağını belirtmiştir. Rusya'nın Kırım'la ilgilenmesinin ekonomik sebepleri olduğu kadar siyasi ve psikolojik sebepleri de vardır. Çünkü Moskova 13.yüzyıldan beri bölgede yaşayan Tatarların askeri harekâtından ve Tatarlara olan siyasi bağımlılıktan dolayı hayli zarar görmüştü. Rusya için Tatarlar, sınırlarındaki düşman kâfir güç unsurlarını temsil etmekteydi. Dolayısıyla Rusya'nın içinde bulunduğu bu durumdan kurtulmak ve siyaseten bağımsız hareket etmek isteyen bir devlet olması için de sınır boylarındaki Tatarların ortadan kaldırılması ve cezalandırılması, Müslüman Tatarlara karşı duyulan öfke ve nefretin de tatmin edilmesi açısından son derece önemliydi (Fisher 1970, 121). Sonuç olarak, 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşı sonucunda Küçük Kaynarca Antlaşması imzalanmış ve hem Rusya hem de Osmanlı Devleti tarafından tanınan Kırım'ın bağımsızlığı uzun sürmemiştir. Ve hanlığın 1783 yılında Rusya tarafından ilhakı gerçekleşmiştir (Sertkaya 2006, 190). Bunun sonucunda 9 Ocak 1784 yılında Osmanlı ile Rusya arasında Aynalıkavak Tenkihnamesi imzalanarak Rusya'nın Kırım'ı ilhakı Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmiş oldu. Araştırmanın ana maddelerinden biri olan Deniz Hâkimiyet Teorisi, Kırım'ın

Ruslar tarafından ilhak edilmesi ile vücut bulmuştur. Zira devletin varlığı ve yayılıp genişlemesi, yeni yerlerin işgal edilmesine ve buralarda sosyal, ekonomik, siyasi açıdan bir otorite kurmaya bağlı olduğunu idrak etmiş olduk. Aynı şekilde Rusya'nın kara bölgelerde olduğu kadar deniz yollarına da hâkim olması ve bu suretle Kırım'ı şu veya bu sebeple ilhak etmesi, bölgede otoritesini ziyadesiyle güçlendirmiştir. Kırım üzerinden diğer deniz seyrü sefer güzergâhlarının da yolu bu sayede açılmış olmuştur. Bu çerçevede Kırım'ın ilhakının Deniz Hâkimiyet Teorisi kapsamında okunması, gerek tarihsel bağlamda gerekse uluslararası bağlamda devletlerin çeşitli güç merkezleri üzerinden bölgesel ya da küresel bir platformda hegemon bir güç haline gelmek istemelerinde ve otoritelerini mevcut bölgede sağlamlaştırdıktan sonra tekrar yeni sahalarda yayılma politikaları yapmaları noktasında önemlidir.

Kırım İçin Kolonizasyon Dönemi ve Anadolu'ya Yapılan Göçler

Kırım Tatarları, Osmanlı hâkimiyeti altında uzun yıllar huzurlu ve istikrarlı bir şekilde hayatlarına devam etmişlerdir. Ancak 1783 yılında Rus Çarlığı tarafından ilhak edilerek bu huzur ve istikrar ortamı bozularak yerini Kırım Tatarları için kaos ve endişe dolu günlere bırakmıştır. Rusların Tatarlara yönelik uyguladığı acımasız politikalar Kırım Tatarlarının vatanlarını terk etmelerine ve gittikleri yerlerde de ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlarla karşılaşmalarına sebep olmuştur.

Bu noktada Çarlık ilk etapta Kırım'ın demografik yapısını değiştirmeyi hedef alan çift yönlü bir siyaset izlemiştir. Kırım'dan Müslüman olan Tatarları muhtelif yerlere göç ettirmiş, daha sonrasında da bu bölgeye dışarıdan Rus, Kazak, Alman gibi Müslüman olmayan çeşitli milletlerden unsurlar yerleştirerek bölgenin etnik ve dini yapısını tamamen değiştirmeyi amaçlamıştır.

18.yüzyılın sonlarından itibaren Kırım'ı ziyaret eden bir grup seyyah, Rus kolonizasyonunun II.Katerina dönemi ile başladığını ve bu kolonizasyon sürecinin mevcut feodal yapıyı destekler nitelikte bir yapı arz ettiğini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla bu durum tarımsal faaliyetler açısından da olumsuz sonuçlar meydana getirmiştir. Ayrıca bu seyyahlar kolonizasyon sürecinin temel amacının vergi gelirlerinin artırılmasına yönelik olduğunu vurgulamışlardır (Başer 2010, 201). Her ne amaçla olursa olsun Kırım halkı, kendi öz vatanında yersiz yurtsuz bir konuma düşmüştür. Ardı arkası kesilmeyen Rus politikaları, Tatarları gerek psikolojik olarak gerekse sosyolojik olarak içinden çıkılmaz bir sorunlar yumağına itmiştir.

Rusya Kırım'ı tam bir Rus-Slav ülkesi haline getirmeyi amaçlamıştır ve bu çerçevede Kırım'ı güneye doğru yayılmak için bir sıçrama tahtası olarak görüyordu. Dolayısıyla bu bölgedeki Müslüman halkın varlığı Rusya'nın bu politikasını gerçekleştirmesinde büyük bir engel teşkil etmekteydi. Yapılması gereken şey ise, öncelikle Kırım'daki uzun yüzyıllara dayanan Türk-İslam izlerinin sistematik bir şekilde yok edilmesine yönelik uygulamalardı. Bu bağlamda bölgede birçok yerin adı özellikle köken olarak Yunancaya dayanan yeni isimler ile değiştirildi. Örneğin Akmesid "Simferepol", Gözleve (Kezlev) "Yevpatoriya", Kefe "Feodosiya" gibi isimlerle değiştirilmiştir.

Bu arada eski bir Kırım Tatar köyü olan Akyar'ın üzerinde kurulu olan deniz üssü de "Sivastopol" adını almıştır. Bundan başka ülkenin bağlı olduğu eyaletin adı, antik çağlarda yaşayan "Taur" veya "Tavr" halkına istinaden "Tavrida" şeklinde değiştirilmiştir. Böylece Kırım'ın tamamen Rus olmasa da Hristiyan ve Ortodoks bir yapısı olduğu ve burada bulunan Türk-İslam topluluklarına bölgeye sonradan gelen işgalciler izlenimi verilmeye çalışılmıştır. Kırım Hanlığından, Osmanlılardan ve daha eski zamanlardan kalma Türk-İslam devletlerine ait bütün tarihi eserler büyük bir tahribata uğratılmıştır.

1861'e kadar olan dönemde Rusya'da serflik sisteminden dolayı istenilen sayıdaki insanı istenilen bölgelere yerleştirmek kolay değildi. Bundan dolayı Balkanlardan İtalya ve Almanya'ya kadar ne kadar Hristiyan unsur varsa Kırım'a getirilmiştir. Hatta Çariçe II.Yekaterina'nın kocası ve dönemin önemli devlet adamlarından biri olan Grigoriy Potyomkin, Kırım'a İngiltere'den getirilecek suçluların yerleştirilmesi teklifini bile yapmıştı. Sonuç olarak İngiltere'de ne kadar mahkum ve sabıkalı varsa Kırım'a yerleştirilecek ve bölgenin "Detatarizasyonu" bu şekilde sağlanmış olacaktır. Burada nüfusun niteliği dahi göz ardı edilerek sırf hristiyan unsurlar oldukları için Yeşil Ada'nın asıl kimliğinin yok edilmesinde oldukça etkili rol oynayacaklardır.

Bu kapsamda Kırım'a iskan edilen yerleşimcilerin nüfusunu Robert Lyall şu şekilde açıklamıştır. 1164'ü erkek ve 1561'i kadın olmak üzere toplamda 2725 Bohemyalı ve çingene; kraliyet tarafından iskan edilen yerleşimciler, 4861'i erkek 3397'si kadınlardan olmak üzere toplam 8258 kişi; soylular tarafından yapılan iskanlarda, 1987'si erkek 1672'si kadın olmak üzere toplamda 3659 kişi, Ortodoks dinine mensup kişilerden yerleştirilenler, 1165'i erkek 586'sı kadın olmak üzere toplam 1751 kişiden oluşmaktadır. Bunların yanı sıra, Karadeniz Kazak askeri birliklerine mensup 5803 Kazak askeri de Kırım'a yerleştirilenler arasındadır. Aynı zamanda kraliyet bünyesinde çalışacak hizmetlilerden oluşan 89'u erkek 33'ü kadın olmak üzere toplamda 122 kişi dini görevli ve kraliyet hizmetlilerinden 382'si erkek 270'i kadın olmak üzere 652 kişi Kırım'a iskan edilen gruplardan biridir. Bunların dışında bir de Osmanlı Devleti'nden alınan Anapa kalesi civarında bulunan Nogaylardan 4331'i erkek 3593'ü kadın olmak üzere toplamda 7924 kişinin Kırım'a iskan edildiği görülmektedir. Kırım nüfusunun 157.133 kişi olduğu düşünülürse toplam iskan edilen nüfusun 25071 kişi olduğu görülmektedir. Bu durum Çarlık Rusya'nın Kırım'ın demografik dengesini nasıl değiştirmek istediğini kanıtlar niteliktedir (Lyall 1824, 416). Bu uygulamalar sonucunda bölgenin asıl nüfusu farklı etnik unsurlar dahil edilerek bu potada eritilmeye çalışılmıştır. Tatar kimliğine yönelik uygulanan bu saldırı, onların zaman içerisinde kendi öz benliklerini kaybetmelerine ve gerek dinlerini gerekse milli kimliklerini yavaş yavaş kaybetmeleri ile sonuçlanmıştır.

Kırım'da meydana gelen Rus kolonizasyonunun demografik, ekonomik ve kültürel boyutları birçok çalışmaya konu olmuştur. Bu bağlamda Barker'in "Kırım'ın verimli ovalarının Ruslardan daha medeni ve daha çalışkan Avrupalılarca kolonileştirileceği zamanlar da gelecektir." şeklindeki ifadeleri kolonizasyonun sadece kültürel alanda değil ekonomik olarak da devam edeceğini vurgulamıştır

(Barker 1855, 161). Kırım Tatarlarının karşılaştığı bir başka sorun, ülkeye iskan edilen Slav ve gayrimüslim unsurların yanı sıra Kırım Tatar köylerinden yerli halkın özel mülkiyetinde bulunan toprakların Ruslarca el konulmasıydı. Dolayısıyla gerek bölgeye yapılan nüfus nakli ve ekonomik sorunlar gerekse yabancı bir toplumun baskısından kaynaklanan dini, idari ve psikolojik sıkıntılar, Kırım Tatarlarının kitleler halinde vatanlarını terk etmelerine sebep olmuştur. Bu göçler kitleler halinde Osmanlı ülkesine doğru yapılmıştır. 1783'te başlayan ilhakı takip eden 150 yıl boyunca bu kitlesel göç hareketleri kesintisiz bir şekilde devam etmiştir. XIX. yüzyılda zirveye ulaşan göç hareketleri XX. yüzyıla gelindiğinde Kırım'da kalan Kırım Tatarlarının sayısının kat kat üzerindeydi.

Hayati Bice'ye göre Kırım Türk Tatarlarının 1783'te Kırım'ın Ruslar tarafından işgalinin ardından Anadolu'ya doğru yapılan göç hareketleri, muhtemelen Osmanlı topraklarına yapılan ilk Müslüman göç olarak nitelenmektedir (Bice 1991, 307). Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra başlayan göç hareketleri sırasıyla 1787-1792, 1806-1812, 1828-1829, 1853-1856 ve 1877-1788 tarihlerinde meydana gelen Osmanlı-Rus savaşları neticesinde kitleler halinde çoğunlukla Anadolu'ya ve Balkanlar'a olmak üzere sair zamanlarda gerçekleşmiştir. Şüphesiz bu tarihler arasında en büyük göç hareketi, 1853-1856 Kırım Savaşı'ndan sonra gerçekleşmiştir. İlhaktan sonra Kırım Tatarları ve Bucak'ta yaşayan çoğunluğu Müslüman olan Nogaylar 1812'den itibaren Kuban'a ya da Tuna nehrinin güneyinde bulunan Dobruca ve çevresine yönelmişlerdir. Göçmenler Tuna nehrinin karşı tarafına geçerek kendilerini Rus baskısı altından kurtarmaya çalışmışlardır. Göçler genellikle Anadolu'da Ankara, Konya, Eskişehir, Adana, Edirne, Aksaray, İstanbul, Kayseri, Kırıkkale vs. gibi şehirlere yapılmıştır. Mezkûr vilayetlerin bazı belli başlı ilçeleri Tatarların iskânı için kullanılmıştır. Genellikle Sünni Müslüman olan Tatarlar mezhep olarak Hanefî fikhına tabi olmuşlardır. Kırım'dan Osmanlı topraklarına doğru göç başladığında Osmanlı Devleti'nin göç eden kitleler için hâlihazırda yasa ve yönetmeliklerle belirlenmiş bir göç ve iskân politikası henüz bulunmamaktaydı. Gelen göçmenler sultan ve halifenin sancağına bağlı buldukları için herhangi bir kısıtlamaya tabi tutulmadan kabul edilmişlerdir. Böylece Osmanlı Devleti, siyasi ve dini niteliği gereği Rus zulmünden kaçan mazlumlara gerek askeri ve ekonomik, gerekse sosyal ve kültürel gerekçelerle yardım elini uzatmıştır (Yakut 2015, 78).

Görüldüğü üzere Rusya'nın Kırım Tatarlarına yönelik uyguladığı bu kolonizasyon çalışmaları Deniz Hâkimiyet Teorisinin başka bir ayağını oluşturmaktadır. Teorinin şartlarından biri olan hükümetin karakteri, yeni sahalar ilhak etme ve yeni bir kontrol mekanizması oluşturmada istekli olup olmaması açısından önemlidir. Devletin çeşitli uygulamalar ile –kolonizasyon, göçe zorlama vd.- dolaylı yoldan yeni bir coğrafi mekan elde etmesi ve burayı tamamen kendi hâkim güç unsurlarına göre sistematize etmesi genişleme politikaları noktasında da son derece önemlidir. Rusya, ezelden beri Osmanlı Devleti'nin topraklarında gözü olan, buralarda bir kontrol mekanizması oluşturmak isteyen bir devletti. Dolayısıyla devletin karakteri, yerinde sayan, sınırları içerisinde kalmakla yetinen, içe dönük bir yapıya sahip değildi. Tam tersine, sınırlarını olabildiğince genişleterek varlığını daha da

kabul ettirmek ve küresel ölçekte ön planda olmak isteyen ülkelerden biri idi. Bu suretle geniş bir kara yelpazesine sahip olan devlet, denizlerde de aynı ölçüde güçlü ve sınırsız olmak zorundaydı.

Anadolu'da Yeni Bir Toplum İnşası

Birçoğu Dobruca bölgesine iskan edilen göçmenlerin büyük çoğunluğu sıhhi ve ekonomik koşullar başta olmak üzere çeşitli nedenlerden dolayı göç sırasında bazı sıkıntılarla karşılaşmışlardır. Ancak Sadaret, Mart 1793'te Tuna nehrinin karşı kıyısına göç eden göçmenlerin içinde buldukları zor durumu tespit ederek bunların vakit geçirilmeden nakil ve iskanları doğrultusunda kararlar almıştır. Elbette ki bu süreç gerek Osmanlı Devleti gerekse göçmenler için çok zor şartlar altında gerçekleşmiştir. Göç esnasında meydana göçmenlerin karşılaştığı zorluklar, özellikle kadın ve çocukları derinden etkilediği tartışılmaz bir gerçektir. Aynı zamanda Tatarların yerleştikleri bölgelere entegrasyon süreçleri, bölge halkının göçmenlere karşı tavrı ve tutumu, her iki halk için belli başlı problemlerin başında gelmektedir. Osmanlı yönetimi bu hususta her iki milletin oryantasyonu için bazı fedakarlıklarda bulunmuştur. Nitekim uzun süren savaşlar neticesinde sürekli insan gücü kaybeden devlet, yeni bir askeri güç unsuru olarak Kırım'dan göç eden Tatarlardan yararlanmıştır. Tatar halklarının evvelden beri devlete ve dine karşı olan sadakatleri, bu hususta önemli vazifeler almalarını sağlamıştır. Ayrıca askeri güç unsuru olabilecek bazı zengin Tatarlar, Anadolu'da muhtelif şehir ve kasabalara yerleştirilerek buraların gerek güvenliğine gerekse bölge ekonomisine ciddi katkı sağladıkları arşiv kayıtlarında mevcuttur. Kalgaylık vazifesi ile orduda görev yapmış olan Bahadır Giray'ın yanında bulunan binden fazla hanenin Bursa ve Balıkesir civarında bulunan Mihaliç ve Kirmast kasabalarına iskan edilmeleri hoş karşılanmamış ve bu topluluk 1810-1811 tarihlerinde meskun buldukları yerlerden alınarak başta Edirne olmak üzere civar bölgelere yerleştirilmeleri istenmiştir. Mevcut iskan politikalarında gözetilen bir başka husus da, yeni bir toplum inşasında yerli halk ile devlet arasındaki ilişkinin aynı ölçüde göçmenler ile de sürdürülmesi amaçlanmıştır. Göçmenlerin ötekileştirilmemesi ve dışlanmaması için devlet adına bazı görevlerde vazifelendirilerek hem göçmenlerin devlete karşı olan bağlılığını kuvvetlendirmek amaçlanmış hem de bu sayede devlet sosyal, ekonomik ve askeri açıdan devlet yeni bir insan kaynağı elde etmiş oldu.

Osmanlı Devleti yine insan kaynağı ihtiyacını sağlamak üzere 1826'da Silistre'de iskan edilen göçmen Tatarların yanı sıra Kazaklardan ve Türklerden oluşan sipahi birliği de oluşturarak orduya önemli ölçüde asker kazandırmış oldu. Oluşturulan bu askeri güç 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda görev yapmıştır (Karpas 2003, 109).

1806-1812 Osmanlı-Rus harbi sırasında Kırım'dan çok sayıda Tatar kabilesi, düzensiz bir şekilde Anadolu'ya göç etmişlerdir. Başlangıçta Osmanlı Devleti, 1813'te gelen bu göçmenleri bugün Sakarya'da bulunan Karasu bölgesine iskânlarını kararlaştırmıştı. Ancak öncesinde Karahisar-ı Sahip (Afyon) Sancağı Barçınlu Nahiyesi'nde bugün Eskişehir'e bağlı Han ilçesinde yerleşmiş olan Tatarlar, Cihanbeyli Aşireti Alişan Beyzade Halil Bey ile Ömer Bey'e ait 20 bin kuruştan fazla değere sahip

olan malları ve mülkleri gasp etmeleri bölgede ciddi bir güvenlik sorunu ortaya çıkarması üzerine bölgenin yerel yöneticileri göçmenlerin kontrol altında tutulması ve Karasu vilayetine nakledilmesini talep etmişlerdir.

Osmanlı Devleti geride bütün emval ve emlakını bırakıp Anadolu'ya göçüp gelen Tatarları başta çeşitli vergilerden muaf tutmuştur. Geldikleri yer ile duygusal olarak bağlarını tam olarak koparamamış olan Tatarlar için yerleştikleri bölgede bir anda çeşitli sorumluluklar altına girmek, ekstra bir yük yüklenmelerine sebep olacaktı. Bu yüzden Osmanlı hükümeti, göçmenlerin yerleştikleri bölgeye tam olarak uyum sağlamadan, onları hiçbir şekilde vergi mükellefiyetinden saymamıştır. Hatta dönemin padişahı Yavuz Sultan Selim zamanında öşür ve ağnam vergisi dışında kendilerine verilen bütün imtiyazları devam ettirilmiştir. Ancak zamanla devletin içine düştüğü ekonomik buhranlar ve uzun yıllar süren savaşlar nedeniyle tükenen gelir kaynaklarını sağlamak adına, gerek Anadolu'ya gerekse Balkanlar'a yerleşen ve buralarda tarım ve ziraat ile uğraşan Tatarlardan vergi alınması gündeme gelmiştir.

1783'ten sonra Osmanlı topraklarından çoğunlukla Dobruca, Köstence ve çevresindeki köy ve kasabalardaki kullanılmayan miri arazilere yerleştirilen Tatarlar, burada üretici konuma getirilerek bölge halkı ile kaynaşmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Özellikle 1828 Osmanlı-Rus Savaşı esnasında ve sonrasında takriben 200 bin Kırım Tatarı göç etmek zorunda kalmıştır. (Gözyayın 1948, 43)Göç eden kitlelerin bir kısmı önceden Rumeli'de iskana tabi tutulurken, diğer bir kısmı da Anadolu'nun muhtelif bölgelerine yerleştirilmişlerdir. Göçmenlerin kayda değer bir çoğunluğu Eskişehir'in Çifteler ilçesinin Başyurd mevkiisini mesken tutmuşlardır. Önemli bir çoğunluğu da İstanbul ve çevresine gelmişlerdir. 1845'te İstanbul'a iskanı sağlanmamış Şahin Giray Bey ve Cena Mefer ailelerine mensup olduğu bilinen 43 hane, Mihaliç kazası Uluabad köyünün kullanılmayan boş arazilerine iskan edilmiştir. Osmanlı Devleti bu sayede boş arazilerin göçmenler tarafından ekilerek üretimi arttırmayı amaçlamıştır. Bu çerçevede Uluabad köyüne iskan edilenlere ilk olarak ev yapılması, zirai faaliyetler için tarla ve tohumluk temin edilmesi, alet ve edevat sağlanması gibi imkanlar tanınmıştır.

Tanzimat Dönemi ile birlikte Osmanlı Devleti pek konuda kanun ve düzenleme çalışmalarına başlamıştır. Bu süreçte göçmenlerin nakil, iaşe, barınma, iskan ve üretici duruma getirilmeleri gibi birçok konuda kurumsal ve yasal düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Zira ülkeye bir anda yüz binlerce göçmenin girmesi, başta sağlık olmak üzere iaşe ve barınma sorunlarını meydana getirmiştir. Bu sorunları çözmek üzere geniş kapsamlı bir organizasyona ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu noktada yönetim, Tanzimat'a kadar çeşitli göç hadiselerine maruz kalmış olan sınır vilayetlere bazı talimatlar göndererek bu sorunlara çözüm üretmeye çalışmıştır. Ancak her ne kadar devletin hepsine yetişemediği durumlar olduysa da bu noktada göçmenler, yönetime bizzat başvurarak yardım talebinde bulunmuşlardır.

Kırım Savaşı esnasında kitleler halinde gelmeye başlayan göçmenlerin, iaşelerinin ve iskanlarının organize edilmesi vazifesini Ticaret Nezareti üstlenmiştir. Nezaret, göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılayacak olan bir talimatname hazırlayarak bürokrasiyi işletmiştir. Aynı tarihlerde İstanbul'da kurulan Şehremaneti (16 Ağustos 1854), belediye ve maliye sorumluluklarının yanı sıra, gelen göçmenlerin içlerinde fakir olanlarının gemi nakliye ücretlerinin ödenmesi, geçici olarak iskân edilecek olan yerlerin tespiti ve düzenlenmesi, yevmiye tahsisi, yiyecek, giyecek, ev eşyası, kışlık odun kömür gibi bütün insani ihtiyaçların karşılanması için Anadolu'ya ve Rumeli'ye gönderilmeleri kararlaştırılmıştır (Ortaylı 1985, 67).

Anadolu'nun çeşitli yerlerine iskân edilen Kırım Tatarları, iskân edildikleri bölgeleri kendilerine uygun görmeyerek değiştirmek istemişlerdir. Nitekim, suyu ve havasıyla imtizaç edemedikleri gerekçesiyle başka bölgelerdeki akrabalarının yanına ya da geriye dönmüşlerdir. Örneğin, Saruhan (Manisa) Sancağı'nın Turgutlu ve Güzelhisar kasabalarına iskân edilen Kırım göçmenler, Ağustos 1861 tarihinde Osmanlı Devleti'ne buldukları yere uyum sağlayamadıklarını öne sürerek bir şikayet dilekçesi vermişlerdir. 1890'lı yıllarda göç eden Kırım Tatarlarının büyük bir çoğunluğu, Eskişehir, Ankara ve Konya gibi İç Anadolu şehirlerine iskan edilmişlerdir. Göçler 1900'lü yılların başına kadar küçük kitleler halinde devam etmiştir. Bunda Türk Dünyasının önemli şahsiyetlerinden İsmail Bey Gaspıralı'nın Tercüman gazetesinde Kırım'dan göçleri önlemeye yönelik yazıları oldukça önemli bir rol oynamıştır (Agayef 1912, 181).

Sonuç olarak Osmanlı Devleti, tüm zorluklara rağmen göçmenlerin Anadolu'ya yerleşip kendilerine yeni bir hayat kurabilmeleri için onlara devletin bütün imkânlarını sunmuştur. Yeni bir toplum ve yeni bir yurt elbette ki göçmenler üzerinde sosyal, ekonomik ve psikolojik olarak bir takım etkiler bırakmıştır. Yerli halk ile olan uyum süreci, bu zorlukların en başında gelmektedir. Şüphesiz, geldikleri yer ile yerleştikleri yerlerin birbirinden farklı ve uzak olması, göçmenlerin duygusal olarak kendilerini aciz ve sahipsiz hissetmelerine olmuştur. Zaten göç, başlı başına zor ve meşakkatli bir olgudur. Göçe maruz kalan insanlar da bu zorlukların ve sıkıntıların üstesinden sosyal ve psikolojik olarak gelmeleri elbette ki zaman alacaktır. Bu çerçevede Osmanlı Devleti'nin Anadolu'da yeni bir toplum oluşturma süreci de pek çok zorluklar ve problemler ekseninde olmuştur. Hali hazırda göçe dair bir yasal kural ve kaidelerin olmayışı, onların hangi kapsamda iskân edilip üretici konuma getirilmeleri noktasında problemlere sebep olmuştur. Ayrıca Rusya ile bir türlü bitmeyen savaşlar doğal olarak devleti de ekonomik ve psikolojik olarak yormuştur. Neticede Anadolu'ya gelen göçmenler, çeşitli vilayetlere yerleştirilmiş ve süreci en kolay şekilde atlatabilmeleri için de Osmanlı yönetimi tarafından devletin bütün imkânları göçmenler için kullanılmıştır.

Kırım Tatarlarının Milli Kimliklerini Muhafaza Etme Adına Anadolu'da Yürüttüğü Faaliyetler: Tepreş Örneği

Kültür, bir milletin zaman içerisinde birlik ve beraberlik sonucu oluşan ortak temel değerleri ifade eden canlı bir olgudur. Yaşam tarzı, adet, gelenek, görenek vs. olgular toplu ve yerleşik yaşam sonucu oluşan birtakım değerler bütünü oluşturur. Aynı zamanda birlikte oluşturulan bu değerler bütünü, bir toplumun başka toplumlar arasında ayırt edici özellikler taşımasını sağlayan sosyolojik bir olgudur. Genel olarak, bizim hayat karşısında takındığımız tavır, dünyayı algılayış biçimimiz ve bu bağlamda kendimizi ifade ediş şeklimizdir(Kaplan 1996, 40) Yani bir toplumun tarihsel süreç içerisinde ürettiği ve nesilden nesile aktardığı her türlü maddi ve manevi değerler bütünü kültür olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda kültür, bir toplumun hem kimliğini şekillendirir hem de çeşitli insan topluluklarını ortak bir paydada birleştirerek millet kavramının doğuşuna hizmet eder (Bayraktar ve Saçkesen 2012, 29).

Milli ve dini bayramlar, kutlamalar, şenlikler gibi kültürel etkinlikler, toplumda birlik ve beraberliği sağlamlaştıran önemli değer yargılarımızı oluşturur. Bütün toplumlarda inşa edilen bu değerler toplumda barışı tesis etmek adına çok önemli bir işleve sahiptir. Mesela Türk topluluklarında geçmişten beri yaşatılan gelenekler, bayramlar, şenlikler büyük bir coşkuyla kutlanarak halkın birlik ve beraberlik duygularını güçlendirmektedir. Özellikle yılın ilkbahar ve yaz aylarında belirli günler ve haftalarda neredeyse her toplum ve millet tarafından kutlanan bahar şenlikleri toplum bireylerini kaynaştırıcı, birlik ve beraberliğin yoğun olarak yaşandığı önemli günlerdir. Her toplum kendi kültür ekseninde bu bayramları kutlayarak milli kimlik ve kültürlerini canlı tutmaya çalışmaktadır.

Genel olarak yılın belirli gün ve aylarında baharın gelişini kutlamak için oluşturulan bu organizasyonun Türk Dünyası'ndaki karşılığı Nevruz'dur. Nevruz, her yıl Mart ayının 21'inde birçok kişinin katılımıyla kutlanan bir şenliktir. Geçmişten beri doğa ile iç içe yaşayan ve toprağı 'ana' olarak nitelendiren Türkler, doğanın yeniden uyanışını ve toprağı olan sevgilerini ve bağlılıklarını büyük bir coşku içinde kutlamaktadırlar. Yeni bir yılın başlangıcı olarak kabul edilen Nevruz, doğa ile insanların yeniden buluşmasını ifade eden bir semboldür (Bayraktar ve Saçkesen 2012, 29).

Günümüzde ise Nevruz'un bir benzeri olan ve baharın gelmesi ile beraber Anadolu'ya gelip yerleşen Kırım Tatarlarının her yıl belirli tarihlerde binlerce kişinin bir araya gelerek kutladığı bahar bayramlarından biri de Hıdırellez'den sonra kutladıkları Tepreş'tir. Kırım Tatar Türkleri her yıl Tepreş Şenliklerini büyük bir coşku ile kutlamış ve bu kutlamaları belirli bir takvime bağlamışlardır. Bugün Kırım Tatar Türklerinin Anadolu'da yoğun olarak yaşadıkları Eskişehir'de bu geleneklerini sürdürmekte olduğunu görmekteyiz (Bayraktar ve Saçkesen, 2012). Anadolu'da milli bir kültürün yansıması olarak vücut bulan Tepreş şenlikleri, Sivrihisar'a bağlı Kaymaz kazasının Karakaya köyünde her yıl düzenli olarak yapılmaktadır. Şenlik zamanında Eskişehir ve civar vilayetlerden binlerce kişi gelerek kutlamaya katılmaktadır. Aynı şekilde Konya ve ilçelerine iskan edilen Kırım

Tatarları da her yıl Tepreş şenlikleri düzenleyerek baharın gelişini karşılamaktadır(Ersoy 2008) Bununla birlikte Tepreş, sadece Kırım'da yaşayan Kırım Tatar Türkleri arasında kutlanmadığı da bilinmektedir. İlginç olan kısım ise Tepreş'in Kırım Tatar Türkleri tarafından sadece Türkiye'de kutladıkları bir bayram olmasıdır. Yani Filiz Tutku Aydın'ın aktardığına göre; Kırım'da Tepreş adetinin olmadığı, bunun yerine Eylül ayında Derviza adı verilen hasat bayramı kutlandığı" ifade edilmektedir. (Aydın 2000)' *'Demek ki Tepreş, diasporadaki Kırım Tatarlarının diasporadaki hayatlarına ait ve diasporada kültürlerini devam ettirmek amacıyla yaşattıkları bir ritüeldir ve böyle özel bir önemi vardır. Tepreş, Kırım Tatar tarihinin ve kültürünün ayrı bir zenginliğidir, kuşkuşuz Kırım'da yaşayan Kırım Tatarları için de ilginçtir.* ' ' şeklinde ifade etmektedir (Aydın 2000, 11).

Tepreş şenlikleri, tepreş duası ve Türk Tatar milli marşı ile başlamaktadır. Bu aynı zamanda tepreşin milli niteliğinin yanı sıra dini niteliği ile Kırım Tatarlarının Müslüman kimliklerine gönderme yapmaktadır. Din faktörü Kırım Tatarları arasında birleştirici bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla, bu şenlikler, dini kimliklerin yanında Tatarların diasporada yaşadıklarının temel bir göstergesi olarak çift kimlikli bir yapı ile de ön plana çıkmaktadır. Zira Tepreş meydanında kullanılan bazı sembolik göstergeler, Kırım Tatarlarının bu noktada taşıdıkları çift kimlikli yapılarını gözler önüne sermektedir. Bunda amaç, hem anavatan Kırım'a ait bir bağlılığın bir göstergesi olarak Kırımlılığa, hem de Türkiye'deki Türklüğe yönelik yapılan göndermeler, tepreş şenliklerinin gerek Kırım'a gerekse Türkiye'ye bakan cihetinin iki farklı göstergesini ortaya koymaktır (Ersoy 2008, 21).

Bilindiği üzere Türklerin baharın gelişini kutladıkları esas bayram 21 Mart'ta düzenlenen Nevruz'dur. Kırım Türklerinin Nevruz dışında hep bir araya gelerek faaliyet gösterdikleri bir diğer adet de hıdırellezden bir hafta önce halkın toplu bir şekilde kırlara eğlenmeye çıktıkları yavuryüzüdür (Çay 1988). Anadolu'da tepreş şenliklerinin organize edilmesinde Kırım Derneği'nin önemli bir rolü vardır. Ayrıca Kırım ile ilgili medya ve iletişim kanalı ile faaliyet gösteren aylık olarak çıkan Emel dergisi de oldukça etkilidir. Emel dergisinin tepreşin kutlandığına dair yaptığı bir haber;

"Türkiye'deki Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Dernekleri'nin düzenledikleri tepreçler, hemşehrilerimiz arasında büyük ilgi gördü. Baharın gelişini kutlamak adına yapılan kır eğlenceleri olan tepreçlerde, hemşehrilerimiz beraberinde getirdikleri geleneksel aşlarını ve şöyün kazanlarda pişen çiğböreklerini hep beraber yediler, Kırım yırların yırladılar, Kırım..." (Bayraktar ve Saçkesen 2012, 30).

Tepreş şenliklerinde halkın büyük bir ilgi ve merakla beklediği an "Kalakay Tıgırtmasıdır." Kalakay, mayasız hamurun yağ ve süt ile yoğurulması sonucu yapılan kalın bir ekmek türüdür. Tatarca'da yuvarlanmak anlamına gelen Tıgırtmak, tekerlek şeklinde yapılan ve pişmeden önce üzerine çizikler ve desenler yapılarak hazırlanan bir çeşit ekmektir. Tepreş başlamadan önce kalakay ekmeği bir beze sarılarak yuvarlanır. Eğer ekmeğin çizgili tarafı havaya bakacak şekilde düşerse, halk arasında o senenin mahsülünün bol ve bereketli olacağına inanılır. Bundan dolayı şenliğe gelenler

Kalakay ekmeğinden bir parça alabilmek için birbirleri ile yarışır. Çünkü bu ekmeğin kendilerine şans getireceğine inanırlar. Bundan başka, tepreş alanında ‘‘Tatar Kuşak Güreşi’’ müsabakası yapılır. Güreş alanı çevresinde birçok izleyici toplanır ve güreşin kazananını büyük bir merakla bekler. Müsabakada birinci gelen yarışmacıya bir koç hediye edilir. Özellikle gençler ve çocuklar arasında yapılan bu müsabakalar halkın birbirlerine olan bağlılığının artmasına ve ata sporumuz olan güreşin gençler ve çocuklar arasında yaygınlaşmasını sağlamaktadır (Bayraktar ve Saçkesen 2012, 30).

Şenliklerde gerçekleştirilen bir diğer etkinlik de yemek yarışmalarıdır. Yemek yapmak ve yapılan o yemeği yemek, Tatar Türkleri’nde geçmişten günümüze kadar devam ettirilen bir kültür ve yaşam biçimidir. Yemeklerde kullanılan malzemeler özellikle et ve hamurdur. Göçebe bir kültürden gelen Tatar Türkleri hemen hemen bütün yemeklerini et ile yapmaktadırlar. Yemek yarışmasında yapılan yemekler bir komisyon tarafından değerlendirilir ve kazanan kişiye ödül verilir. Çibörek, Katlaşıklı, Kobete, Sarburma, Kıygaşa, Tögerek, Cantık, Kalakay ve Tavalokum yarışmada yapılan Tatar yemek çeşitlerinin en güzel örnekleridir (Bayraktar ve Saçkesen 2012, 31).

‘‘Ankara’daki milli geleneklerine saygılı ve bağlı gençlerimiz, 24 Nisan 1982 Cumartesi günü Kızılcahamam Soğuksu’da toplu halde ilkbaharın gelişini asırlardan beri yapılagelen TEPREŞ ile karşılayarak milli halk türkü ve oyunlarıyla kutlamış ve neşeli bir gün geçirmişlerdir. Diğer şehirlerdeki gençlerimiz de Mayıs ve Haziran ayları içinde TEPREŞ yapacaklardır’’ (Karakaya 1975, 52).

‘‘Kırım Türkleri Ankara, İstanbul ve Eskişehir’de düzenlenen Tepreşler ile milli ananelerini yaşattılar. Üç ayrı ilde tertip edilen tepreşlerde ortak unsur Kırım sevgisinden kaynaklanıyordu. Her yıl Mayıs ayının ilk haftasında kutlanagelmekte olan tepreş, bu yıl Ramazan ayına rastlaması sebebiyle Haziran ayında kutlandı. İlk tepreş, Ankara-Kızılcahamam Çamkoru Milli Parkı’nda 7 Haziran 1987 tarihinde, 2.tepreş, İstanbul Terkos’ta 14 Haziran 1987 tarihinde, son tepreş, Eskişehir Fevziye köyünde 21 Haziran 1987 tarihinde yapıldı. Kırım Türk kültürünün bir parçasını oluşturan tepreşlerde oynanan halk oyunları, söylenen yırlar, çınlar ve yenilen aşlar, konuşulan konular ve yaratılan dostluklar milli havanın estirilmesini sağladı’’ (Bayraktar ve Saçkesen 2012, 32).

Tepreş etkinliklerinde sabah erkenden köyün genç kızları ve genç erkekleri güzel kıyafetlerini giyinerek köy mahallindeki ormanlık alanda toplanırlar. Gençler birbirleriyle meydanda çınlaşmaya (maniler söylemek) başlarlar. Tepreş günü köyde sadece yaşlı kadınlar ve dedeler kalır. Köyün erkekleri tepreş için bir gece önceden hazırlanan kalakayı Cuma namazından sonra camide yerler ve yazın bolluk ve bereketli geçmesi için dua ederler(Ülküsal 1980, 80). Tepreş organizasyonlarına yakın köylerden gençlerin de geldiği ve böyle kalabalık etkinliklerde aşırı hareketleri engellemek adına hatırı sayılır bir yaşlının gençleri denetlemek üzere orada bulunduğu bilinmektedir. Eskişehir Kırım Türkleri Kültür Yardımlaşma Derneği Çifteler, Mahmudiye ve Alpsu şubelerinde 13 Haziran 1999 yılında Eskişehir’in Karakaya köyünde düzenlenen 13. Geleneksel Tepreş Şenliklerinde avukat Kazım

Kurt'un tepreş ağası seçildiği ilan edilmiştir. Eskiden tepreş meydanında olabilecek muhtemel taşkınlıkları seçilen tepreş ağası önlemekte idi. Ancak günümüzde bu vazife, ekonomik sebeplerden dolayı tepreş ağası tıpkı Kırkpınar Güreşleri'nde olduğu gibi para karşılığı ağalığı satın almakta ve daha çok tepreşte yapılan güreş etkinliklerini organize etmektedir (Gürcü 2012, 77).

Sonuç olarak tepreşin ilk uygulamalarının nasıl ve ne şekilde yapıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak bu organizasyonlar Kırım Tatarlarının sadece milli bir bayram olarak kutladıkları törenden ziyade toplumda birlik ve beraberliğin güçlendirilmesi, maddi ve manevi olarak birbirine kuvvet verme, adet, gelenek ve göreneklerin kuşaktan kuşağa aktarılması gibi amaçları kapsamaktadır. 18 Mayıs 1944'te Kırım'da yaşanan büyük sürgünden önce gerçekleştirilen son tepreş 16 Mayıs 1943 tarihinde yapılmıştır. Sürgünden sonra ise Kırım'ın Bahçesaray şehrinde 6 Mayıs 1990 tarihinde Hıdırellez kutlanmıştır. Günümüzde Hıdırellez adı altında kutlanan bahar bayramı² aynı zamanda Kırım Tatar Türkleri için anıların tazelandığı bir gün olması açısından oldukça önemlidir. Tatarların Anadolu'nun muhtelif vilayetlerinde gerçekleştirdiği bu etkinlikler tam olarak bir piknik havası şeklinde değil, kültürel kimliklerini diri tutan, onları bir araya getiren bir bayram havasında kutlanan ve bu geleneğin nesiller boyunca devam ettirilmesi en büyük temennilerimizdendir.

Sonuç

Geçmişten günümüze ülkelerin coğrafi konumları, jeopolitik konumları onların dış politikalarını şekillendirmiştir. 18.yüzyılda ortaya çıkan jeopolitik teoriler bu amaca hizmet etmek için meydana gelmiştir. Coğrafya ile mekan arasındaki bu ilişki tarihsel bağlamda Alfred Thayer Mahan'ın Deniz Hâkimiyet Teorisi kapsamında Rusya'nın 1783'de Osmanlı Devleti'ne bağlı bir bölge olan Kırım'ı ilhaka araştırmanın temel odak noktasını oluşturmaktadır. Bilindiği üzere coğrafya, bütün devletlerin kaderini belirleyen en temel bir unsurdur. Asırlardan beri tarihte birçok devlet kendi coğrafyaları üzerinden dış politika kanunlarını oluşturmuş ve bu noktada siyasi, ekonomik ve sosyal olarak gelişimlerine yön verecek atılımlarda bulunmuşlardır. Bu, gerek savaşlar yoluyla gerekse ülkeler arası diplomatik anlaşmalar vasıtasıyla teşekkül etmiştir. Söz gelimi Osmanlı Devleti de kuruluşunun ilk dönemlerinde gaza ve cihat politikası izleyerek sınırlarını olabildiğince genişletmeye çalışmış ve içerisinde pek çok ulusu barındıran bir imparatorluk haline gelmiştir. Elbette ki bunda siyasi gayelerin yanında dini gayeler de ön plana çıkmaktadır. İslam'ın sancaktarlığı vazifesini kendilerine şiar edinmiş bir devletin küçük sınırlar dahilinde kalması düşünülemezdi. Dolayısıyla birçok devlet ile çeşitli savaşlar ve anlaşmalar ile dolu köklü bir geçmişi vardır. Şüphesiz Osmanlı Devleti gibi büyüyüp genişleyerek sınırlarını aşmak isteyen pek çok devlet vardır. Bunlardan biri de Rusya'dır. Rusya, coğrafi olarak Karadeniz'in kuzeyinde kalan büyük bir kara parçasına sahip devlettir. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti ile çatışmalarının kaynağında Karadeniz hattını kullanarak

² 27 Mayıs 2012 Pazar günü, Polatlı Kırım Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Üç Pınar Köyü mesire alanında 8. Tepreş şenliği gerçekleştirilmiştir.

Akdeniz'e yol bulup oradan da sıcak sulara inme politikası vardır. Bunu da kendisine en yakın sınırı olan Kırım sayesinde gerçekleştirebileceğine inanmaktaydı. Kırım'ı ilhak ederse, Karadeniz'de istediği gibi hareket edecek ve bu vesile ile çok istediği tarihi hayalini gerçekleştirmiş olacaktır. Araştırmanın amacı tam da bu noktaya yoğunlaşmaktadır.

Uluslararası ilişkilerin temel niteliklerini belirleyen teoriler genellikle güç merkezlidir. Güç merkezli olduğu için de oluşturulan, üretilen ve sirkülasyona giren bilgi de doğal olarak ona göre şekillenmektedir. Yani bilgi ile güç ilişkisi arasında yakın bir ilişkisellik söz konusudur. Dolayısıyla fiziki çevre şartları siyasi ve politik süreçlere önemli ölçüde etki etmiş ve dünya hâkimiyetini elde etmek isteyen ve güç dengesini kendi stratejik hedefler noktasında yeniden yapılandırmak isteyen büyük devletler, coğrafi sınırları esas alan bir takım teoriler üretmişlerdir (Bayrakçı Gün 2019). Ratzel'in fikir babası Darwin'in "Türlerin Kökeni" isimli eserinden etkilenip kaleme aldığı "Lebensraum" yani Hayat Sahası adlı eserinde vurgulamış olduğu, devletlerin hayatta kalabilmeleri ve varlıklarını sürdürüp genişlemeleri ancak ve ancak yeni alanların ilhakı ile söz konusu olduğu görüşü, Mahan, Mackinder, Spykman, Kjellen gibi teorisyenlerin ilham kaynağı olmuştur. Dolayısıyla yayılmacı bir siyaset izleyen batılı ve sömürgeci devletler bilimsel bir dayanak noktası olarak Ratzel'in eserini baz almışlardır. Böylece emperyalist amaçlar güden büyük devletler için yayılmacı siyasetin meşru zemini oluşmuş oluyordu. Deniz Hâkimiyet Teorisi de bu hedefler doğrultusunda üretilen bir siyaset politikasıdır. Rusya'da genişleme noktasında aciz kaldığı durumda yeterince beslenemeyecek ve dolayısıyla yok olmaya mahkum olacağı düşüncesi ile önemli bir kara gücüne sahip olmanın yanı sıra denizlerde de söz sahibi olması gerektiği düşüncesi ile 1783'te ilk defa Kırım'ı ilhak ederek Karadeniz'de rahatça hareket edebilme imkanına kavuşmuştur. Deniz hâkimiyeti için muhakkak Kırım'ın elde edilmesi, dolayısıyla Akdeniz'e de bu güzergah kullanılarak çıkılması ve sıcak denizlere inilmesi Rusya için son derece hayati bir öneme sahip amaçlar arasındadır.

Nitekim Kırım ilhak edildikten sonra Akdeniz'e giden yollardan en önemlisi açılmış oldu. Sırada Tatarlar için bir kolonizasyon süreci başlıyordu. Böylece Kırım Müslüman nüfustan arındırılıp başka etnik ve dini unsurlar yerleştirilerek bu sayede tamamen Ruslaştırılmış ve Hristiyanlaştırılmış bir bölgeye inkılap edecekti. Ki Rusya'nın adım adım uygulamış olduğu kolonizasyon süreci ile birlikte Kırım artık gerek halkı gerekse yönetici kitlesi ile tamamen Rus hâkimiyeti altında girmiş oldu. Bölgede yaşayan Müslümanlar ise kimisi Anadolu'ya ve Rumeli'ye göç ederek Rus hâkimiyetinden kurtulma yolunu seçmiş, kimisi de buldukları yerden ayrılmayarak bir azınlık durumuna düşmüştür. İlhaktan sonra göç eden ilk kabile, güvenlik, savunma ve askeri kaygılar neticesinde sınır boylarına yerleştirilerek bölgenin güvenliği sağlanmış oldu. Osmanlı yönetimi, göçmenlere ev yapılması, insani yardım, miri arazi dağıtılması ve yaklaşık 10 yıl vergiden muaf tutulması gibi imkanlar sunarak göçmenlerin yeni yerlerine uyum sürecini kolaylaştırmaya çalışmıştır. Aynı zamanda Osmanlı Devleti, Müslüman nüfusun arttırılması ve uçsuz bucaksız toprakların tarıma açılması, vergi gelirlerinde kayda değer bir artış sağlanması ve özellikle Rumeli'deki sınır boylarının

güvenliğinin kolaylaştırılması gibi pratikler ekseninde göç ve iskan politikasını oluşturmuştur(Yakut 2015). Özellikle Eskişehir, Konya ve Ankara dolaylarına yerleştirilen Kırım Tatarları kısa bir zamanda bu coğrafyanın kaderini değiştirici atılımlarda bulunmuşlardır. Avrupalı seyyahların küçük, bakımsız bir kasaba olarak niteledikleri Eskişehir vilayeti, göçmenlerin iskanı ile birlikte hızla gelişmeye ve mamur olmaya başlamıştır. Kırimlı Tatarlar, Orta Anadolu'da başta Eskişehir, Ankara ve Konya olmak üzere tarımda yeni teknikler kullanarak zirai üretimde ciddi başarılar elde etmişlerdir. Nitekim 1971 tarihinde aşar vergisini kontrol etme görevi ile Eskişehir'de 70 köyü gezen Muallim Fevzi Altun, tarımda kat edilen başarılar nedeniyle Kırimlı göçmenler ile bölgenin yerli halkı arasında çok ciddi farklar olduğunu gözlemlemiştir (Altun 1918, 243).

Son olarak Kırimlı Tatarların Anadolu'da milli kültürlerini ve benliklerini muhafaza etme kaygısıyla her sene belirli ay ve günlerde düzenledikleri baharın gelişini kutladıkları Tepreş Şenlikleri incelenmiştir. Bu şenliklerde yapılan etkinlikler, Kırimlı Tatarların anavatan Kırim ile bağlarını koparmamak ve oradaki geleneklerini Anadolu'da da uygulayarak milli ve manevi duyguları kuşaktan kuşağa aktarma gayesi ile gerçekleştirilmektedir. Günümüzde Kırim Tatarları bir yandan maruz kaldıkları siyasi sorunlar ile boğuşurken bir yandan da Tatar milli kimliğini Anadolu toprakları üzerinde yeniden inşa etme gayreti içerisindeyler. Zira Kırim Tatarları için köklü bir geçmişe, dile ve kültüre sahip olmak ve bunu asırlar boyunca muhafaza etmek oldukça önemlidir. Bu nedenle de bir yandan tarih araştırmalarına öbür yandan da kültür ve sanat etkinliklerine ağırlık vermişlerdir. Özellikle üzerinde ciddiyetle durulan geleneksel unsurlar arasında Tepreş şenliklerinin yanı sıra, şenliklerde yapılan geleneksel Kırim Tatar yemekleri, yöresel kıyafetler, geleneksel müzik ve eğlence kültürü yer almaktadır. Günümüzde Ukrayna'ya bağlı bir vilayet olan Kırim ve Kırim Tatarları için kendi ülkelerinde yaşatamadıkları kültürleri Anadolu'da devam ettirmek ve burada nesilden nesile aktarmak bu sayede hem kendi öz benliklerini korumak hem de köklü bir geçmişe sahip olduklarını hafızalarda sürekli canlı tutmak onlar için son derece hayati bir öneme sahip olmuş

KAYNAKÇA

Agayef, Ahmet. 1912. "Muhaceret-i Muntazama". *Türk Yurdu* 1(23).

Agnew, John. 2003. *23 Political Geography Geopolitics: Revisioning World Politics*. 2. baskı New York: Routledge.

Altun, Muallim Fevzi. 1918. "Kırimlıların Kırim'da ve Anadolu'da Çiftçiliği". *Kırim Mecmuası* 1(7).

Aslan, Mahir. 2014. "1783 KIRIM'IN RUSYA'YA İLHAKI SÜRECİNDE II. KATERİNA'NIN YUNAN PROJESİ VE ÖNEMİ". *Türk Dünyası Araştırmaları* (213): 221–30.

Aydın, Filiz Tutku. 2000. "Kırim Tatarlarının Diaspora Milliyetçiliği-1". *Kırim Üç Aylık Fikir ve Kültür Dergisi* 32(8): 13–15.

Barker, W. Burckhardt. 1855. *A Short Historical Account of The Crimea From The Earliest Ages And*

- During Russian Occupation*. 1. baskı London: Auistin.
- Başer, Alper. 2010. “Kırım’da Rus Kolonizasyonu”. *Karadeniz Araştırmaları* 6(24).
- Bayraktar, Elif. 2019. “Klasik Jeopolitik Perspektifinden ABD ’ nin Irak Müdahaleleri”. Marmara Üniversitesi.
- Bayraktar, Zülfikar, ve Ahmet Saçkesen. 2012. “Eskişehir Kırım Tatar Türklerinde Tepreş Şenlikleri”. *The Journal of Academic Social Sciences Studies* 5(1): 49–61.
- Bice, Hayati. 1991. *Kafkasya’dan Anadolu’ya Göçler*. 1. baskı Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- BOA. 1893. “*Dersaadet’e En Kısa Tarik*”.
- Çay, Abdulhaluk. 1988. *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Cohen, Saul Bernard. 2015. *Geopolitics*. 3. baskı London and New York: Rowman & Littlefield.
- Davutoğlu, Ahmet. 2001. *Stratejik Derinlik*. 3. baskı İstanbul: Küre Yayıncılık.
- Defay, Alexandre. 2005. *Jeopolitik*. 1. baskı Ankara: Dost Kitabevi.
- Derman, Joshua. 2011. “Carl Schmitt on Land and Sea”. *History of European Ideas* 37(2): 181–89. <http://dx.doi.org/10.1016/j.histeuroideas.2010.11.010>.
- Dugin, Aleksandr. 2015. “Last War of The World-Island : The Geopolitics of Contemporary Russia”. İçinde *Last War of The World-Island : The Geopolitics of Contemporary Russia*, ed. John B. Morgan. London: Arktos, 101.
- Ersoy, İlhan. 2008. “Diaspora ve Kimlik: Eskişehir ve İstanbul’da Yaşayan Kırım Tatarlarında Çoklu Kültürel Kimliğin İfade Alanı Olarak Tepreş”. DEÜ, Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Fisher, Alan. 1970. *The Russian Annexation Of The Crimea 1772-1783*. 1. baskı London: Cambridge University Press.
- Flint, Colin ve Peter J. Taylor. 2014. *Siyasi Coğrafya: Dünya- Ekonomisi, Ulus Devlet ve Yerellik*. 1. baskı ed. Fulya Ereker. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Gözaydın, Ethem Feyzi. 1948. *Kırım: Kırım Türklerinin Yerleşme ve Göçmeleri : Coğrafi, Tarihi, Harsi, İktisadi ve Siyasî*. 1. baskı İstanbul: Vakıf Matbaası.
- Gürcü, Selcan Sağlık Şahin. 2012. “Kırım Tatar Türklerinin Bahar Bayramı : Tepreş”. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi* 9(2): 69–88.
- Kanbolat, Hasan. 2001. “Rusya federasyonu’nun kafkasya politikası ve çeçenistan savaşı”. : 165–79.
- Kaplan, Mehmet. 1996. *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Karakaya, Ahmet. 1975. “Takvim, Yıl, Mevsim, Ay ve Bunlarla İlgili İnanışlar”. *Emel* 88: 7–14.

- Karpat, Kemal. 2003. *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*. 1. baskı İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Keleş, Erdoğan. 2009. "Rusya'nın Sıcak Denizlere İnme Politikası (Alman Deniz Yüzbaşı Stenzel'e Göre İstanbul'a En Kısa Yol) İstanbul'a En Kısa Yol". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi* 28(46): 89–142.
- Lyll, Robert. 1824. *An Account of the Organization, Administration, and Present State Of The Military Colonies in Russia: With an Appendix, Containing Statistical Tables*. 1. baskı London: T.Cadell.
- Mahan, A. T. 1889. *The Influence of Sea Power upon History. 1660-1783*. 1. baskı ABD.
- Modelski, George, ve William R. Thompson. 1988. 4 *SEAPOWER IN GLOBAL POLITICS, 1494--1993*. 1. baskı London: Macmillan Press LTD.
- Ortaylı, İlber. 1985. *Tanzimattan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği*. İstanbul: Hil Yayıncılık.
- Saydam, Abdullah. 1997. *Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Sertkaya, Osman Fikri. 2006. "Kırım'ın Rusya'ya İlhakına Dair 17 Ekim 1783 Tarihli ve Knez Grigori Potemkin İmzalı Osmanlı Türkçesi ile Yazılmış Ferman". *Karadeniz Araştırmaları* 11: 13–18.
- Signitzer, Benno H., ve Timothy Coombs. 1992. "Public Relations and Public Diplomacy: Conceptual Covergences". İçinde *Public Relations Review*, JAI, 137–47.
- Tezkan, Yılmaz. 2007. *Jeopolitik Yazılar*. 1. baskı İstanbul: Ülke Kitapları.
- Tuathail, Gearoid. 1996. *Routledge Critical Geopolitics: The Politics of Writing Global Space*. 2. baskı London: Routledge.
- Türkdoğan Uysal, Berna. 2014. "Mütareke Dönemi Kırım Sürgünleri". *Düşünce Dünyasında Türkiz SİYaset ve Kültür dergisi* 5(28): 57–67.
- Ülküsal, Müstecib. 1980. *Kırım Türk Tatarları; Dünü Bugünü Yarını*. 1. baskı California: California Of University.
- Vernadsky, George. 1944. *A History of Russia*. 4. baskı ABD: Yale University.
- Yakut, Kemal. 2015. "Kırım Tatarları ve Nogayların Osmanlı İmparatorluğu'na Göçleri (1783-1922)". İçinde *Türkiye'nin Göç Tarihi - 14.Yüzyıldan 21.Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*, ed. Ayhan Erdoğan, M.Murat, Kaya. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 352.